

Први свјетски рат у сјећању Аустрије и (централне) Европе — спомен традиције из (транс)националне перспективе*

Хајдемари Ул

Први свјетски рат је данас, као и досад, присутан у европском сјећању као „пракатастрофа“ и полазна тачка за превирања у 20. вијеку. Значај који се придаје годинама 1914–1918 у тренутној националној култури сјећања је свакако различит. Док је „Велики рат“ у Француској и Великој Британији чврсто усидрен, у Њемачкој и Аустрији он игра незнатну улогу. Чини се да питање коју улогу Први свјетски рат има у историјском наративу држава (Југо)источне Европе игра подређену улогу у савременим пројектима који се односе на спомен Свјетском рату.

Полазећи од тога, из аустријске перспективе чини се смислено да превазиђе националну перспективу из периода 1914–1918 и да покрене прогресивне иницијативе које јачају европску интеграцију. Према томе, тежиште би требало да лежи на транснационално-рефлексивној конфронтацији са тачком сјећања „Први свјетски рат“ на централноевропском простору.

---

* Извор: Hämmerle Christa, Hauch Gabriella, Karner Stefan, Konrad Helmut, Maderthaner Wolfgang, Moritz Verena, Pelinka Anton, Rathkolb Oliver, Rauchensteiner Manfred, Uhl Heidemarie, *1914-2014 Gedenken 1. Weltkrieg*, 2014, Wien, Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten.

1. Националне перспективе

Први свјетски рат се не убраја у централне историјске догађаје Аустрије. Са несталним временским хоризонтом нестале су приче ратне генерације из комуникативног свакодневног сјећања. Основни наратив обухвата 1945/1955, 1918. чини само позадинску фолију. Такође, период 1914–1918 није значајна полазна тачка за контроверзе, бар из данашње тачке гледишта. Први свјетски рат је испреговаран историјски догађај, без обзира на то што су интересепретативни конфликти око процјене година 1914–1918 у Првој републици и још у првим деценијама након 1945. све више водили ка кључним дебатама о историјском идентитету Аустрије. Притом је важно споменути да кључни проблем Савезне републике Њемачке по питању ратне кривице (ФишEROVA контроверза) у Аустрији практично није имао одјека.

У јавности су присутни споменици палим борцима, али се интерес више усмјерава на Други свјетски рат, везано за бризантно питање о опхођењу са погинулим војницима Вермахта. За разлику од Другог свјетског рата, сјећање на 1914–1918 се не доводи у питање. У сваком случају: тумачење Првог свјетског рата и са њим повезано тумачење Хабзбуршке монархије, односно 1918. године као непрежаљене пропасти или слављеног демократско-републиканског новог почетка, изнова се показивало као конфликтни генератор међу политичким таборима Прве републике. Материјални и значењски остаци ове интерпретативне борбе досежу савремену културу сјећања, као што је аустријски споменик херојима Првог свјетског рата и хабзбуршкој војсци на Тргу хероја, као једна од централних историјско-политичких иницијатива диктатуре сталешке државе.

Спомен значи да се неком догађају из садашње перспективе може додијелити смисао и значење. У којим тематским оквирима се Први свјетски рат јавља као релевантан за „живо“ историјско интересовање? Као прво, треба навести нове научне приступе, јер они представљају данашња инте-

ресовања за сазнањима – историја моћи, искуства из свакодневице, пол.

Први свјетски рат као станица сјећања данас има значај прије свега у ова два аспекта:

1. Кроз спомен Прве републике и са њом повезаног „открића“ једног новог обличја војника – и „обичан“ војник овдје постаје „херој“. Значење херојске смрти војника која је увелико и непримјетно настављена и након Другог свјетског рата и данас стрши у значењу спомена на пале војнике и све више наилази на критику, прије свега у погледу на војнике Вермахта.
2. Међутим, највећи значај за садашњост требало би да потиче из 1918. године – овај датум је полазна тачка за републиканско-демократски састав данашње Аустрије, а за многе сусједне земље повезан је са оснивањем националне државе. „1918“ је још дуго и у Другој републици била конфликтна тема међу политичким таборима. Сто година послје отвара се могућност за нове перспективе с оне стране политички настројених интерпретацијских шаблона. Предуслов за то је реконструкција дебата и контроверзи везаних за 1914–1918, управо у историјској науци.

2. Транснационалне перспективе

Сто година након почетка Првог свјетског рата први пут га се сјећамо у поново уједињеној Европи. И ово сјећање је, како се већ сада оцртава, прожето националним историјским традицијама, међутим све више се развијају и транснационалне иницијативе мишљења. Такве иницијативе су у Западној Европи већ постале традиција: Заједнички спомен у Вердену је постао симбол њемачко-француског процеса помирења.

Са аустријске тачке гледишта, повратак години 1914. након стотину година може дати повода за размишљање о различи-

тим националним историјским погледима на централноевропском простору. Управо у Централној Европи, у земљама наследицама Хабзбуршке монархије, Први свјетски рат се сасвим различито тумачи, с једне стране као пораз и прича о губитку, а с друге стране као предисторија оснивања државе и демократизације. У сваком случају су ове интерпретације историје ограничене на национални простор комуникације – у другим централноевропским државама не постоји готово никакво знање о сјећању на Први свјетски рат.

Ово тумачење је полазна тачка једне конференције БМ:УКК (ВМ:УКК)¹, која је усмјерена на мултипликаторе у области стручне дидактике (универзитети, педагошке високе школе, аутори историјских књига итд.). Овај приказ различитих перспектива за период 1914–1918 није усмјерен на то да се развије једна „заједничка“ историјска прича као „најмањи заједнички именилац“, већ да се наративи с оне стране доведу у везу једни с другима и да се развије рефлексивани поглед на националне културе сјећања.

Према томе, ова тема може подстаћи настављање транснационалне сарадње, пројекте у којима се истражују различите интерпретације Првог свјетског рата, с циљем транснационалне рефлексивне перспективе, која укључује читав европски контекст. Резултат би могао поново ући у школску наставу (рецимо у форми заједничке књиге историје).

Превеле: Марија Јаковљевић и Јелена Васић

---

¹ Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur – Савезно министарство за наставу, умјетност и културу.